

Tél

Tudósítás egy bácskai faluból

Petkovics Kálmán

Leesett a hó. Minden fehér, tiszta. Az iskola bejáratánál elhelyezett hőmérő higanyoszlopa fagypont alá húzódtott. Újdonság a hőmérő. Kovács igazgató ötlete alapján került ide. Most az emberek tulajdon szemükkel figyelhetik az időjárás alakulását, ami sok szóbeszédre, bölcsekedésre, jóslgatásra szolgáltat okot Benda János kocsmájában. Dömötör Szilveszter, a harangozó, Bajtai Péter, Matuska János, de még Pogány Asztalos János is naponta megszemléli a hőmérőt, s valamennyien rendre megállapítják, hogy bizony még foga van a napnak. Hát ami azt illeti, van is! Hiába buzgólkodik a jó öreg napocska odafent Rozsdás Mátyás tanyája felett (innen úgy látszik, mintha pontosan Rozsdás Mátyás tanyája felett trónolna), nem sok foganatja van a szorgalmának. Észak felől heves szél söpri a havas földeket. Éjszakánként pedig szomorúan vonítanak a kutyák. Mintha az egész falu megváltozott volna. Mindkét utca néptelen. A házak magukba roskadtak a vastag hólepel alatt. Dömötör Szilveszter egyre rövi-

debbeket harangozik. Nem akarja, hogy odafagyjon a keze a kötélhez. Az autóbusz bizonytalanul közlekedik. Gyakran késik. Sőt a múltkor Alsórétnél elakadt a hófúvásban, s aznap nem is jutott el Keresztsarkig. Most is beszélnek az esetről. Menetrend szerint ugyanis reggel nyolckor kellene érkeznie az autóbusznak. Aznap tizenegyre sem futott be. Nyolc, kilenc óra tájban nem törődtek a dologgal. De tíz óra felé kucsmás, bekecsek embereket lehetett látni a kocsmá előtt, akik várakozva s némi türelmetlenséggel tekintettek Alsórért felé... Tudni kell, hogy a dél-előtti autóbusszal érkezik az újság. A csomagot Benda János veszi át a kocsivezetőtől, és a gyűretlen lappéldányokat ő osztja szét a rendszeres olvasók között. Egyébként Benda Jánosnak ez az egyetlen funkciója, amit nem pénzért végez. A népfrontos Sajti Pista unszolására vállalta el a sajtóterjesztés felelősségteljes munkáját a Szocialista Szövetség egyik értekezletén, és meg kell hagyni, nagyon komolyan, becsületesen csinálja. No, a rossz nyelvek

szerint nem egészen így van, mert Benda János olyan dologgal még nem áldotta meg az úristen, amiből neki haszna ne lett volna. Nem a százalékra kell itt gondolni, mert a százalék édeskeveset hoz a konyhára. Sokkal többet jelent az, hogy Benda János nem szállítja házhoz az újságot, hanem a tisztelt olvasónak kell érte elmennie a kocsmába. Szállingóznak is a tisztelt olvasók szorgalmasan: először Kovács Antal, az iskolaigazgató előtt szólal meg az ajtó fölé akasztott csengettyű, aztán Pogány Asztalos tőmzsi alakja tűnik fel a harangláb mellett, később Keceli Márton, a disznóátvevő is elindul, a kora délutáni órákban Radaković Slobodan, az agronómus és a népfrontos Sajti Pista szoktak betérni, de később megfordul itt Pece bakter fia, a boltos, aki legutóbbi találkozásunk óta üzletvezetővé avanszált és... (no, mit gondolnak, mi lett vele?) — megnősült. Elvette a tanítónőt! Amióta a világ világ, ilyesmi sem fordult elő Keresztsarkon. Hogy egy tanítónő férjhez menjen a boltoslegényhez... De még hogy férjhezmenjen! Nincs ebben semmi különös. Más is férjhezment már... Más hol is volt lakodalom... De nem az advent áhítatos napjaiban, hanem amikor az ilyesminek ideje van, farsangban.

Szó ami szó, a böjti lakodalomnak nagy híre volt. Mintha mindenkinek a legszemélyesebb, legbensőbb magánügye lett volna a házasság! Napokon át beszéltek róla, s végül jobban ismerték az esemény részleteit, mint a szereplők. Kincses Mari néinek nemigen volt egy pillanatnyi nyugta sem. Kiskapuról kiskapura járt, és suttozva, sobánkodva, sainálkozással és kárörvendve adta tovább legfrissebb értesüléseit. Ha nagyon belemelegedett, a jövendőbelieket is megijósolta részletesen. Pogány Asztaloséknál dohánycsomózás volt. A naitába beállították a nagy dobkályhát. Sok mővást összecsalogatott a meleg. Mari néni rendszeresen beszámolt értesüléseiről. Itt latolgatták legalaposabban a házasságot. Itt állapította meg többek között Variú János felesége, hogy „nem sok sőt fogyasztanak el együtt az biztos”. Eközben Varjúné mögött összesúgtak, mert nyilvánvaló, hogy az irigység beszélt belőle. Ugyanis neki is van eladósorba cseperedett lánya, s nem venné zokon, ha boltos lenne a veje. Ezenkívül Asztalosné született Rozsdás Mária is szerepelhetett a nagy nyilvánosság előtt. Ki is mondta, ami a szívét nyomta: „Én csak azt nem

értem, hogy az a Pece Mihály nem szégyenli magát bakter létére, hogy tanítónő menyé van...” S itt vonta le a látnoki következtetést Mari néni is: „Meglássátok, nem lesz áldás ezen a házasságon. Figyeljétek csak a szavamat. Az úristen nem bottal ver”. A falura szóló szencziációból Pogány Asztalosnak lett legtöbb haszna. Soha ilyen gyorsan nem csomózták le a dohányát, mint az idén. Éppen ezért nem foglalt állást a házasság kérdésében. Mindent meghallgatott, és mindenkinek igazat adott, senkit sem sértett meg, és búcsúzáskor mindenkinek megmondta, hogy holnap is szívesen látjuk, ha éppen más dolga nem lesz. De ettől eltekintve, ismételen hangsúlyozni kell, hogy az adventi házasságnak nagy híre volt. És ki tudja, lehet, hogy egész télen erről beszélt volna a falu, ha időközben nem történik valami, ami szédületes gyorsasággal terelte más irányba az emberek kíváncsiságát. December huszonnyolcadikán, életének hatvannyolcadik esztendejében hirtelen halállal meghalt Remete Mata Gábor! Azon az éjszakán, a félkezű Dömötör Szilveszter szerint a szokottnál jobban vonítottak a kutyák, Kincses Mari néni pedig a néhai nemzeti Mata Tamásról álmodott, aki egy fejtelten és tüzet okádó paripán vágatott a havas földéken, és ölmos végű kancsukával fenyegette az elpogányosodott falut... Azon az éjszakán szél cibálta az akácok lombtalan koronáját, de a falu éppen úgy pihente a nap fáradalmait, mint minden más éjszakán... Legalábbis Pece bakter szavaiból, aki hivatott örködni Keresztsarok éjszakai nyugalma felett, erre lehet következtetni.

A készülő lakodalom felcsigázta az emberek érdeklődését. Sokat vártak a rendkívül eseménytől. Annál nagyobb lett azonban a kiábrándulás. Az esemény nem hozott semmi látványosságot. A kijelölt napon a fiatalok a reggeli autóbusszal beutaztak a városba, és csak este tértek vissza, vacsorára. Kitudódott, hogy a tanítónőnek nincs sem apja, sem anyja, hogy a lelencházban nevelkedett, és államköltségen járta ki az iskolákat. A lakodalmi vacsorán csak Pece Mihály családja vett részt. Mindez olyan szerény keretek között, olyan csendben történt, hogy igazán nem volt miről beszélni. „Kódís lakodalom ez”, mondta Pogány Asztalos felesége, hiába vannak olyan nagyra vele, nincs sem násznagy, sem vőfély, sem zene, az ember nem is tudja,

mire lettek olyan nagyon büszkék ezek a Pecéék. A lakodalom estéjén Pogány Asztaloséknál a családottság jegyében kezdődött a csomózás. Mindenki egy kicsit becsapottnak érezte magát. Mászt vártak, másképp képzelték el a dolgot: zenés felvonulást, felszalagozott lovakat, kurjongató legényeket, másnapig tartó dáridót képzeltek, de ebből semmi sem valósult meg. Még menyaszszonyt sem láthattak, mert a tanítónő egyszerű galambszürke köpenyben szállt ki a délutáni autóbusból a boltoslegény után. Ott néhány szájtató gyerekek előtt kezet fogtak Kovács igazgatóval meg a másik két tanítónővel, akik egy cserépbe ültetett virágfélével és egy selyemszalaggal átkötött csomagot nyújtottak át a fiatal párnak. Ennyit lehetett látni. Semmi többet. Aki többre volt kíváncsi, annak ezúttal is Kincses Mari nénihez kellett fordulnia, mert ő tudta, hogy a selyemszalaggal átkötött csomagban kék babakelengye volt, ami lényegében nagy disznóság, mert az egészből csak azt lehetett sejteni, hogy a fiatalok már az esküvő előtt megrendelték a babát... A népek nyomban találgatni kezdték, hogy hanyadik hónapban lehet a menyaszszony. Persze a mendemondák hitelességéről mindmáig nem sikerült meggyőződni. De a pletyka valamennyire kárpótolta volna az elmaradt látványosságot, ha harmadnap, azon az emlékezetes december huszonnyolcadikán nem süvölt végig Keresztsarok utcáin Remete Mata Gábor halálának híre. Ez mindent fölfordított. Remete Mata Gábort az egész falu ismerte. Tartottak tőle, tisztelték és gyűlölték is. Remete Mata Gábor akkor is jelentett valamit az életben, ha semmit sem tett, semmit sem mondott, csak egyszerűen megjelent az utcán, végighajtott a kövesúton, számontartották, hogy kivel állt szóba, kinek mit mondott, megfigyelték, hogy nem emelte meg kalapját a harangláb előtt, amit annak idején ő adományozott a falunak, és némelyek nagy titokzatosságot láttak abban is, hogy az öreg istentagadóvá vált a földosztás után. Meghalt. Ezen a december huszonnyolcadikán az élők lajstromából mindörökre kitöröltetett Remete Mata Gábor neve. Dömtör Szilveszter a hidegtől meggémberegett félkezével egy teljes órán át egyfolytában harangozott. Vacogtató hideg szél fújt. A halál hírére összeverődött férfinép a kocsmá elöl mogorva hallgatással figyelte a harangozót, aki ki-

tartóan rángatta a fagyos kötelet. Nagy szótlanság uralkodott a söntés körül is. Benda János abbahagyta az örökös füttyürészést, és, ami még nagyobb ritkaság, Pogány Asztalos János is hallgatott. Tekintete a söntés felett kifüggesztett plakát betűire szegeződött, és gondolkodott. A plakát műtrágyát és hibrid vetőmagot kínált a mezőgazdasági termelőknek, ám nem valószínű, hogy Pogány Asztalos ezen gondolkodott. Egyszer aztán felállt, le-fel sétált a mesztergerendás ivóban, majd kiszólt az utcán álldogálóknak: „Szóljatok az öregnek, hogy hagyja abba, mert meggebed...”

A halál híre Mályvás Balázs hozta a faluba. Róla el kell mondani, hogy a környék egyik legfurcsább, ma már teljesen kihalófélben levő embertípusa. A falubeliek jóformán csak hírből ismerik, mégis szinte mindenki tud róla. Életkorát nem, lehet megállapítani. Születéséről írásbeli okmány nincs. A szóbeszédéből viszont csak arra lehet következtetni, hogy kenyéradó gazdájától jóval korosabb, mert még a néhai nemzeti Mata Tamás fogadta szolgálatba, suhanc korában, mint parádés kocsist. De ez még abban az időben történt, amikor Keresztsarok, mint falu, nem létezett. Sőt akkor még a külsőjárású földek nagyobbik része ekevasat sem látott. Legelő volt errefelé minden. Az idevetődött népek jobbadán pásztorkodtak, és vert falú házak helyet rögtönzött szárnyékokban, vályogból rakott kunyhókban laktak. A kincstári legelők beláthatatlan tengerében (csak az első világháború után parcellázta fel ezeket a város) egyetlen oázis volt a Mata major, ahol vert falú és nádfedelel házakban laktak a béresek, és ahol egyre nagyobb darab földeket törtek fel a búza és kukorica alá. Az is nehéz munka volt, az ugartörés. Sokan még emlékeznek a hatalmas gőzekékre, amelyek ki tudja, honnan keveredtek ide a húszas évek elején, hogy megbolygassák a vörösen viruló számrütkös százados nyugalmát, és porhanyós termőtalajt varázsoljanak a kultúrnövények alá. Állítólag abban az időben nagyon olcsó pénzért lehetett földet venni a kincstártól. Nem csoda, hogy az idősebbek még ma is emlegetik ama szép időket, habár ez manapság valószerűtlenül távolinak, elködsültnek, romantikusnak tűnik fel, és a fiatalabbak nem is nagyon hisznek a rég volt dolgokban. Éppen olyan távolinak, valószerűtlennek látszik Mályvás

Balázs alakja is, aki december huszonnyolcadikán reggel, szénával kitömött faklumpában, foltos és zsírtól megfeketedett báránnybőr bekecsben beállított a keresztisarkai kocsmába. Azt beszélük róla, hogy nagyon megbízható cseléd volt. Remete Mata Gábor az első világháború alatt nemcsak magát, hanem leghűségesebb cselédjét, Mályvás Balázst is felmentette a katonaság alól. Az esztendőök hosszú során át változtak a cselédek a tanyán, kommenciós béresek, kocsisok jöttek és mentek, de Mályvás Balázs maradt. Később, mivel az öregségtől reszketni kezdett a keze, s egyre bizonytalanabbá vált a nehéz fizikai munkában, Mata Gábor előléptette öregbéresnek, majd mindenek, a földosztás után pedig, amikor az öreg gazdát nemcsak cselédei, hanem a gyerekei is elhagyták, Mályvás Balázs rendkívüli státust kapott, minden cselédek rangja fölé emelkedett, együtt evett, együtt hált gazdájával, s valóságos árnyékává szegődött. Mindig a gazdája nyomában volt. Pedig a szemtanúk szerint megtörtént, hogy egész áldott nap nem szóltak egymáshoz egyetlen kurta szót sem. Ha Remete Mata Gábort gond emésztette, s kiment a földekre megsejmelni a vetést, néhány méterre mögötte, a legragaszkodóbb házőrző kuvasz módjára szénával kitömött faklumpában ott cammogott a vén cseléd, és szólanul várta az esetleges parancsot. Nélküle Remete Mata Gábor nemigen bírta volna ki a másfél évtizedes remeteséget... Pedig hát Balázs bácsi nagyon alkalmazottnak bizonyult a társalgásra. Megegett, hogy a gazdának reggel eszébe jutott valami, s föltette a kérdést Mályvás Balázsnak: „Emlékszel-e, Balázs, arra a nagy szárazságra... még az első háború előtt, amikor olyan rettenetesen megtöltögtük a kukoricát...” Ilyenkor Mályvás Balázs összeráncolta az amúgy is rancos homlokát, jól megnézte magának a rögöket a faklumpa előtt, s hallgatott. Estélig is elhallgatott. Leginkább csak késő este szólalt meg, amikor mindketten lehevertek a friss alomszalmára terített subára... „No, no. Már mér ne emléköznék...”

Most is kínos körülmények között csalogatták belőle a szavakat. Sokan szorgoskodtak körülötte. Pogány Asztalos János az ilyesmiből nem maradhatott ki. Pálinkát rendelt az öregnek, amit Mályvás Balázs egy kortyintásra egészséggel megivott. Rendkívül nagy nyugalommal letette az üres fityókot a

söntés pléhtetejére, a bekecs ujjával megtörölte a szájára hulló deres bajuszt, de nem Pogány Asztalos kérdésére válaszolt, hanem csak azt mondta, ami szívéből kikívánczolt. „Isten nyugosztalja, szeginyt... Jó embőr vót...” Ott maradt a söntés előtt. Tétlenül állt, mint a korhadt törzsű vén epérfa, melynek elszáradt gallyait már hiába tépik, cibálják zord szelek, mert semmi sem árt, semmi sem fáj neki: immár minden mindegy, hiszen tavaszra úgysem hoz új rügyeket... „Megiszik még egyet Balázs bátyám?” — kérdezte Benda, a korcsmáros, láthatólag a halál híréből meghatódva. Mályvás Balázs intett, hogy nem iszik többet. Eközben Kovács iskolaigazgató közbenjárására a népbizottsági kirendeltségből telefonáltak Remete Mata Gábor állomásfőnök lányának meg az orvosnak, üzentek Kincses Mari néninek is meg a borbélynak, hogy tegyék rendbe a megboldogultat. Másnap este megérkezett a lány is meg a fiú is. Harmadnap temették. Alsórétről papot és kántort hívtak. A kíváncsiabbak kimentek a tanyára, a többiek pedig a temetőkapuban várták a menetet, hogy elbúcsúzzanak Keresztisarkok legmódsabb gazdájától.

A tanyán sokan voltak. Eljöttek a módsabb parasztok. Rozsdás Mátyás, Varjú János, Pogány Asztalos János, továbbá Bicegő Nagy Mihály, Gostony Ádám és Remete Mata Gábor régi cselédei és részesei közül itt lehetett látni Bajtai Pétert, Matuska Jánost és még néhány kopottabb ruhás embert, akiket eddig nem volt alkalmunk személyesen megismerni. Legnagyobb feltűnést keltett a földműves szövetkezet új igazgatójának, egy Nagy Sándor nevű mezőgazdasági technikus jelentéte. A falusiak jóformán még nem is ismerték, hiszen csak pár hete foglalta el hivatalát. Hirtelenszöke, jókedélyű harminc év körüli fiatalember az igazgató, Pogány Asztalos szerint jobban illene az anyakönyvi hivatalba, mint egy ilyen félreeső kis falu földműves szövetkezetébe, ahol köztudomásúlag nem fenéig tejfel az élet. Nehéz volna megmagyarázni, hogy mit keresett a temetésen ez a Nagy Sándor, hiszen hírből is alig ismerte a megboldogultat. A kíváncsiság nemcsak Pogány Asztalost nyugtalanította, hanem Rozsdás Mátyást is. Mindketten egyre gondoltak: a földre. Mi lesz Remete Mata Gábor tizenhét holdjával? Ez volt a kérdés. Nem valószínű, hogy az örökösök itt-

hon maradnak. Tehát csak két lehetőség van: vagy eladják a földet, vagy kiadják árendába. Am mi az ördögöt keres a temetésen és a szöke fiatalember? Imádkozni akar a megboldogult lelkinyugalmáért?... Pogány Asztalos apósa mellé sompolygott, akivel évek óta hadilábon állt, s fogai közül visszafojtottan mondta: Lássá kee, már a kommunisták is eljárnak a keresztény polgárok temetésére... Rozsdás Mátyás úgy tett, mintha imádkozna. De nem hagyta szó nélkül veje puhatolódzását. A ti dolgotok... — vetette oda fölényesen. Így adta tudtára az após a vejkónak, hogy nem akar vele egy tálból cseresznyézni. A koporsót a tanyaház egyik üres szobájában ravatalozták fel. Csak akkor hozták ki az udvarra, amikor Dömötör Szilveszter az öreg Mályvás Balázs segítségével rászögezte a födelet. Az udvaron rövid szertartás volt. A pap beszentelte a koporsót, a kántor pedig elmondta a szívhez szóló búcsúztatót. Kidőlt egy sudár fa az úr erdejéből...

Mi lesz a földdel? Ez a kérdés izgatta legjobban az életben maradottakat, nemcsak a szertartás ideje alatt, hanem a temetés után is. És nemcsak Rozsdás Mátyást, Pogány Asztalost, Varjú Jánost érdekelte a dolog, hanem a többieket is, az egy-két holdasokat, sőt még az olyanokat is, mint Szível Péter, a szövetkezet zsákosa, pedig ő valóban egy talpalatnyi földet sem mondhat magáénak. Az egész falu lázba jött, mindenkinek volt valami terve, számítása, reménye. Remete Mata Gábor földjei nincsenek valami jó erőben, sőt inkább elhanyagoltak, soványak, de nagyon jó helyen fekszenek, közel a faluhoz és a kövesúthoz. Az ilyen földeket könnyű termővé tenni. Mert akárhogy koptatja is a ló patáját a kő, az őszi és tavaszi nagy sarak idején mégiscsak könnyebben gördül ott a kocsikerék, akár a trágyát hordja az ember, akár a termést takarítja haza. Nem csoda hát, hogy minden valamirevaló parasztember szívét megdobogtatta a kínálkozó alkalom. Leginkább a kocsmában puhatolóztak és talalgatták a lehetőségeket. Pogány Asztalos földjei szerteszt vannak a határban, nyolc helyen fekszik tizenhat hold, ő most egy helyre szeretné hozni a szétforgácsolt birtokot. Ha sikerülne nyélbeütni a dolgot, mindent eladna, a földeket és a házat is, aztán kiköltözne Remete Mata Gábor tanyájára, rendbehozná az épületeket, feltörn é az elhanyagolt szé-

rűt, szőlőt telepítene, gyümölcsfákat ültetne, s olyan virágzó paradicsomot csinálna a Maták ősi fészekében, aminek nem lenne párja Keresztsarkon. Ám Rozsdás Mátyásnak is megvan a maga számítása. Hiszen a legkisebb fiú, a János még otthon van, illetve a katonaságot szolgálja valahol Macedóniában, és egyre esedékesebbé válik a le szerelése. Apai kötelesség lábra állítani a gyereket néhány holdacskaival. Erre, mellesteg legyen mondva, össze is gyűlt a pénzecske az almárium legfelső fiókjában... Itt vannak aztán a többi érdekeltek is. Gostony Ádám árendálni szeretne, lehetőleg minél hosszabb időre kibérelni a birtokot, hogy ne kelljen elsajnálni a földtől a trágyát. Mindezt szépen elmondják egymásnak az emberek, közben a mennyben lakóval nyugosztaltatják a megboldogultat, és nem valami nagy bizalommal tekin getnek ki az ablakon az utca túlsó felére, ahol a szövetkezet épülete látható vastag, fehér hősapkában. Nagyon jó volna most tudni, mi történik odaát. A reggeli órákban ugyanis Remete Mata Gábor állomásfőnök lányát látták bemenni oda, és ez nagyon elrontotta a kedélyeket. Nyilvánvaló, hogy odaát is a földek sorsán gondolkoznak, mivelhogy a Remete Mata birtok éppen a szövetkezet gazdasága mellett van. Ez pedig olyan fontos körülmény, amit semmiképpen sem szabad szem elől téveszteni. Pláne akkor, ha az örökségről a lány rendelkezik. A fiúval könnyebb lenne dűlőzni. De az egyáltalán nem mutatja magát... „Ak kor voltam én nagy bolond — mondta Pogány Asztalos —, amikor olyan könnyűszerrel kiengedtem magam tes sékelni a szövetkezeti tanácsból! Most tudnám magam mihez tartani...”

A falusiak még most sem tudják pontosan, hogy mi történt aznap odaát a földműves szövetkezet igazgatói irodájában. Remete Mata Gábor lánya egyenruhában jelent meg, és igen határozottan az igazgatót kereste. Férfias, erőteljes fellépése volt. Az igazgató habozás nélkül fogadta. Néhány perc múlva kiszólt Varga Jucikának, hogy főzzön két feketekávé és senkit ne engedjen be hozzá, mert nagyon fontos tárgyalása van. A lány valamivel idősebb volt, mint az igazgató. Minden szava és minden mozdulata férfiasan határozott volt: közölte, hogy az örökségről akar tárgyalni a szövetkezettel. A pénzre — mondta — nekem is és az öcsémnek is szüksége van, de a földre

nem. Majd pár szóval vázolta azt is, hogy miért éppen a szövetkezetbe jött először, nehogy az igazgató azt gondolja róla, hogy nem tudja, mi történik idehaza a bácskai falvak életében. Az igazgató gondolkozott. Sokáig forgatta fejében a lehetőségeket, míg rászánta magát a válaszra. De csak azt mondhatta, hogy a szövetkezetnek csupán egy módja van földvásárlásra: a törvény szerint a vételárat csak részletekben fizetheti ki. Öt részletben, öt éven át... Semmiféle más lehetőség nincs. Csak... — Csak? — kérdezte a lány rövid hallgatás után. — Mit jelent ez a csak? — Csalást — mondta az igazgató. Akkor megérkezett a két feketekává. Mindketten cigarettára gyújtottak. Rendezgettek gondolataikat. Az igazgató tekintete az ablakon át a havas útra tévedt, a lány pedig az íróasztal feletti képet vette szemügyre. Közönséges olajfestmény volt az, s olyan valószínűtlen, naiv és hamis, hogy nem ébresztett benne semmiféle érzést. Pedig a szerző nem nagyon takarékoskodott a vászonnal és a festékkel. Mintegy másfél négyzetméternyi felületen háborús vázlat. Tizenöt figura, hófehér sziklák, a sziklákon egy gépfegyver, egy ágyú s a sziklák tövében egy sebesült vagy halott katoná, fejből rózsaszín vér ömlik... A halottat nyilvánvalóan ellenséggként örökíthette meg a piktor, mert a fennmaradó tizennégy figura egytől egyig mereven irányította rá fegyverét, sőt még az ágyúcső is az elesett rózsaszín vérű katonára szegeződött. A képmező felső részét két zászló díszíti, az egyik csillagos nemzetiszínű, a másik vérvörös és hatalmas, a háttérben pedig leomlófélben lévő középkori vár látható és áthatolhatatlannak tetsző sötétzöld fenyveserdő... Hazugság, gondolta magában a lány, s maga előtt látta a vándorpiktort vagy a helyi zsenit, akinek sikerült rábeszélnie a szövetkezet igazgatóját a művészet pártolására. De az is lehet, hogy maga az igazgató rendelt pontosan ilyen képet, zászlókkal, ágyúval, puskákkal és rózsaszín vérű katonával a népfelzabardító háború nagy napjainak emlékére. De akármilyen nemes és tiszta volt a szándék, a beteljesülés torz lett és hazug. Giccs. Szólni akart a képről, de meg gondolta magát. Az igazgató még azt gondolná, hogy a kép mondanivalója ellen van kifogása. Éppen neki, Remete Mata Gábor lányának... Pedig az igazgátónak sem volt sokkal jobb vélemény-

nye a festményről, amit valamelyik elődje akasztott az íróasztal fölé és azóta senki sem merte elmozdítani. Vigye el az ördög, ha már oda akasztották, hát hadd lógjon...

„Megmondom őszintén — szólalt meg váratlanul az igazgató —, számunkra egyáltalán nem mindegy, hogy mi lesz a maguk örökségével. Én nagyon jól tudom, hogy a faluban sokan pályáznak a földre. Csak egy szót kell szólnia odaát a kocsmában, máris akad vevő és bérlő is...” A lány erre megjegyezte, hogy ő nem a kocsmába ment, hanem a szövetkezetbe. „Éppen ez az — folytatta az igazgató. — Amint tudja, a maguk öröksége közvetlenül a mi gazdaságunk mellett van. Ezért talán felesleges mondanom, mennyire érdekelték vagyunk az ügyben. Csak az a baj, hogy bizonyos mértékben kötve van a kezünk. Figyeljen csak rám: köthetünk magával társastermelési szerződést. Ebben az esetben mi is és önök is kötelezzük magunkat bizonyos munkák elvégzésére, és a jövedelmet a befektetések megosztásának arányában osztjuk. Tehát önök a gazdálkodás gondjaiban osztoznak velünk. Véleményem szerint ez a megoldás nem jöhet számításba...” „Nem — mondta a lány. „A másik eset — folytatta az igazgató —, bérbe vehetjük a földet. Ezt eddig is csináltuk. Körülbelül öt-száz hold földet tartunk haszonbérben. Persze nem sok hasznunk van belőle, de mit tehetünk. Két évvel ezelőtt kaptunk egy utasítást, hogy a bérletet forszírozni kell. Az utasítás alapján minden évben jelentést kérnek tőlünk a bérbevett földterület nagyságáról. Megmondom őszintén, mi a bérletre ráfizetünk. A földek szerteszt vannak a határban, az utak rosszak, továbbá senki sem akar hosszabb időre szerződést kötni, s nem nagyon fizetődik ki számunkra a talajjavítás. Ha maguk hajlandók lennének hosszabb időre, mondjuk öt-tíz évre bérleti szerződést kötni a szövetkezettel, akkor mi megadhatnánk holdanként az öt, öt és fél métermázsza búzát, vagyis annak az ellenértékét... Viszont ha maguknak egy összegben és mindjárt kell a pénz, akkor a bérlet sem jöhet számításba. Ebben az esetben muszáj csaláshoz folyamodnunk!” „Hogy érti ezt?” — kérdezte a lány. „Ne féljen, nem magát, engem csuknak be érte, ha akarják. Ugyanis arról van szó, hogy maguk aláírnak egy szerződést, ami szerint már négy esztendővel ezelőtt eladták a

földet a keresztsarki földműves szövetkezetnek...” „Nem értem” — mondta a lány. „Pedig nagyon egyszerű. Mi a föld vételárát öt részletben fizethetjük ki. Ha a mai dátummal kötjük meg a szerződést, akkor maguk a vételár utolsó részletét csak valamikor négy év múlva kapják meg. Ellenben, ha a szerződést visszamenőleg csináljuk meg, akkor önök most egy összegben megkapják a föld árát. Ne csodálkozzon, kérem, nekünk muszáj ilyen agyafúrt dolgokat kieszelnünk, mert a bank merev utasításai sokszor lehetetlen helyzetbe hoznak bennünket...” Az igazgató felállt, majd le-fel sétált az irodában. Kissé ideges volt. Sok tépelődés előzte meg ezt a furcsa döntést. Nem volt szíve lemondani a kínáló alkalomról. A lány végül is kétnapi gondolkodási időt kért és eltávozott. Másnap újra bejött a szövetkezetbe, és megkötötték a szerződést. Ezzel eldőlt Remete Mata Gábor földjének sorsa. S amikor a lány egy hideg januári napon néhány tetemes csomaggal felszállt a város felé induló délutáni autóbuszra, Keresztsarkon mindenki tudta, hogy soha többé nem jön vissza ebbe a faluba...

A földműves szövetkezet új igazgatója, Nagy Sándor mezőgazdasági technikus, aki pályázat útján került Keresztsarokra, sokkal rugalmasabb politikusnak bizonyult, mint elődje, Kürtös Sándor bácsi, aki inkább a „nép embere” volt, és megelégedett a felülről jövő utasítások végrehajtásával. Ennek az lett a következménye, hogy a keresztsarki földműves szövetkezet munkája Sándor bácsi vezetése alatt teljesen kampányszerűvé vált. Ha érkezett valami utasítás, Sándor bácsi kiadta a jelszót. „Erre rá köll feküdni gyerekek!” S ráfeküdtek... Ha másik utasítás jött, akkor másra feküdtek rá. Ezzel a módszerrel tíz évvel ezelőtt nagyszerűen lehetett érvényesülni, az utóbbi években azonban odafent is és idelent is olyan nézet alakult ki, hogy Kürtös Sándor bácsit eltaposta az idő. „Ami igaz, az igaz” — mondta erre az öreg és ő maga sürgette leváltását, hogy beköltözhesen fiához a városba. Hogy az öreg mennyire felületesen csinálta a dolgát, az csak most, a távozása után látszik. Az új igazgató néhány hónap alatt mindent felforgatott... Sajti Pista néha csóválta is a fejét, hogy ő nem tudja, mi lesz ebből... Egyszer aztán összeültek kettesben az igazgatóval, és részletesen meg-

vitatták a dolgokat. Nehéz eset lehetett ez, mert a népfrontos Sajti majdnem úgy vélekedik a falu ügyeiről-bajairól, mint Kürtös bácsi. Ha ő azt mondja, hogy kooperáció, akkor nincs ellenvélemény. Az szent! Ezer szerencse, hogy az új igazgató türelmes természetű, és nem lehet könnyűszerrel kihozni a sodrából. „Persze, hogy szent, hogyne volna szent a kooperáció, csak nem cél, hanem eszköz... Nézd csak meg, pajtás, mit mondanak a számok. Itt van például egy hektár föld, amit tavaly társastermelési alapon műveltünk. Mi adtuk a befektetések 57,6 százalékát, a paraszt pedig 42,4 százalékot. Érted? Az osztozáskor mi kaptuk a termés értékének 49,7 százalékát, a paraszt pedig 50,3 százalékát. De ez még mindig nem tiszta számítás, mert ha a hasznot nézzük, akkor kitűnik, hogy mi a haszonnak csak 32 százalékát kaptuk, a paraszt pedig 68 százalékát. Értelek én, Sajti pajtás, tudom én, hogy a kooperáció szent, csakhát egy kicsit jobban bele kell nézni a dologba. Azt tudod, ugye, hogy Keresztsarok határában 6200 hektár föld van magánkézen. Nos, ha figyelembe vesszük, hogy ezen a földön csak olyan negyvenöt vagonnyi búza terem, és hogy ennek a negyvenöt vagon búzának még húsz százaléka se kerül piacra, akkor jobban el kell gondolkozni, mert a számok azt mutatják, hogy itt tipikus maradi kisparaszti fogyasztó gazdaság van. Ebben a helyzetben nekünk sokkal fontosabb, hogyha ezer holdon végzünk gépi szolgáltatásokat, mintha száz holdra társastermelési szerződést kötünk. Mert a számok azt is mutatják ám, hogy a paraszt nem azért maradi, mert nem éri föl ésszel a korszerű termelés előnyeit, hanem azért, mert nincs termelőeszköze a korszerű munkához. A 6200 hektárra 565 lovasfogat jut. Mi ez? Te tudod, hogy lovakkal hét collig is nehéz megszántani a földet. Mi tizenöt collig is szántunk. Ötezer dinárért. Sokan aztán azt hiszik, mint a buta Keceli Márton, a sertésátvevő is, hogy kupeczkodáson múlik a dolog. Pedig a fenét! Tegnap is bejött hozzám, hogy panaszkodnak az emberek, mert Alsóréten öt-tíz dinárral többet fizetnek a disznóért, fizessünk mi is többet. Akkor majd az alsórétiak is ide hozzák a hízót. Az ilyesmi nem vezet sehová. A szövetkezet nem azért van, hogy kupeckodjon, hanem azért, hogy szervezze a korszerű árutermelést a mezőgazdaságban. Érted, Sajti ko-

mám? Nekünk tisztában kell lennünk azzal, hogy mennyire képes a szövetkezet tizenegy traktora... Vagy hogy elég-e ez a tizenegy traktor... Van-e a traktorok mellé elég munkagép? Keresztsarok határában körülbelül ezer hold földön már nyoma van a szövetkezeti gépnek. Majd a háromezer holdon lesz nyoma, akkor belátod te is, mennyire igazam van...”

Ilyen beszélgetések vannak mostanában a szövetkezet tájékán, s ez egyre kevésbé tetszik Pogány Asztalosnak, aki a földvásárlási kudarc után kibékölt az apósával, Rozsdás Mátyással, és most közösen szapulják a szövetkezet új igazgatóját, aki szerintük az öreg Kürtös Sándor nyomába se léphet, aki istenigazából a nép embere volt, nem városból szalajtott majom, mint Nagy Sándor. Ez nem ismer sem istent, sem embert, csak százalékozik, pedig talán maga sem érti amit mond.

Nagy az elkeseredés. De azért egészen hangosan mégsem beszélnek az új igazgató ellen, mivelhogy sosem lehet tudni, kiből mi lesz. Egyelőre figyelik a mozgását, hova jár, kinek mit mond, ért-e a nép nyelvén, szereti-e a bort, pálinkát, az asszonyokat... Mindent gondosan megfigyelnek az emberek, mert ki tudja, mikor milyen argumentumra lesz szükség. Az erők azonban alaposan megoszlanak. Egyesek, akiknek valami köziük van a szövetkezethez, a szövetkezeti tanács tagjai, alkalmazottai meg akik Sajti Pistával vannak közelebbi ismeretségben, határozottan az új igazgató mellett foglalnak állást. Ezek nem állják dicsérni a fiatal technikust, márhogy milyen okos ember, a kisujjában van minden probléma, hogy milyen sokra viheti... Mások tartózkodnak: nem lehet tudni, mi lesz belőle később, hátha elkutyul, ki kell várni a dolog végét... Sok ellentmondás van az új igazgató személye körül, de egyben megegyeznek a nézetek: az senkinek se nagyon tetszik, hogy a technikus minden szombaton felül az autóbuszra, s csak hétfőn reggel tér vissza. Mert ebből csak azt lehet kivenni, hogy lebecsüli a falut. Aki Keresztsarkot szereti, az ne csak hétköznap legyen itt, hanem maradjon vasárnapra is. Mert Keresztsarok sem olyan akármilyen hely, mint valamikor volt. Vasárnap filmet vetítenek az iskolában, működik a televízió, meg a farsang is közeledik, Benda János lassan készülődik a bálakra, száz új poharat rendelt, hogy legyen mit össze-

verni, a székeket, asztalokat is megreperáltatta, továbbá rendezési engedélyért folyamodott a hatósághoz, sőt már az alsóréti cigányok is megjelentek, hogy szívesen fölállalnák a muzsikálást a keresztsarki bálakon. Tavaszig kedvére kiszórakozhatja magát a fiatalság. Január végén váratlanul nagy feltűnést keltett a technikus. Nem utazott el a délutáni autóbusszal. Ott maradt Keresztsarkon, de nem a közvélemény, hanem egy bizonyos Varga Jucika nevezetű alsóréti illetőségű hajadon kedvéért, aki ősz óta a keresztsarki földműves szövetkezet alkalmazottja. No, ez sem különb a Deákné vásznánál — állapította meg az asszony —, meglássátok, milyen szelíd lesz a lelkem pár hónap múlva. Biztosan nem lotyog annyit a százalékokról... Csak-hogy miért éppen alsóréti lányt választott? Alsóréti különb, mint Keresztsarok?... Ugyan miért? Tán a hegyes tornyú temploma miatt... Pedig a plébániájukkal is elbújhatnak, mert most két esztendeje elég nagy szegényt hozott rájuk a kispap, akit legények vertek ki a faluból valami Csapóné miatt...

Hát igen, nem is lenne itt semmi baj az igazgatóval, meg ama bizonyos Varga Jucikával, ha Alsóréti nem keverték volna a dologba. Voltaképpen azonban Alsóréti sem hibás, mivelhogy ártani nemigen ártott Keresztsaroknak, sőt a közelmúlt egy meghatározott időszakában, bizonyos törvények és holmi előírások kijátszása terén sok jó szolgálatot tett egymásnak a két falucska. Nem is olyan régen még Keresztsarok és Alsóréti között volt a két járás határa. A kataszteri adófizetés feltalálása előtt, vagy még régebben, a jószág- és gabonafelvásárlás idején az volt a divat, hogy a keresztsarkiak kiadták haszonbérbe az alsórétieknek a földet, az alsórétiiek pedig Keresztsarok határában szerettek árendálgatni néhány hold földcskét, sok gondot okozván ezzel a közigazgatási adminisztrációnak és egyéb hivataloknak. Ha az adminisztratív irányítás korszaka sokáig megmarad, manapság már nehéz volna megállapítani, hogy az idekinti polgárok közül ki a keresztsarki és ki az alsóréti illetőségű. Mert ugye, a két falu közötti távolság mindössze nyolc kilométer. Ezt még a buta Kovács Miska is meglépi egy óra alatt, hogy olcsóbb legyen az autóbuszjegy. Akkor pedig a fiataloknak még ennyi idő sem kell. Ámbátor sose lehet tud-

ni... Mert van az úgy, hogy nyolc kilométer túl hosszú táv, de nem mindig. Megecsik, hogy rövid... De erről talán még korai beszélni. Hiszen a keresztcsarkiak jóformán még sem az igazgatót, sem Varga Jucikát nem ismerik. Sem az egyik, sem a másik ellen nincs komolyabb kifogás. Csak bosszantja őket a dolog... Pláne a fiatalabb generációt. Ugyanis a lokálpatriotizmus szent eszméje mindig a fiatalok lelkébe fészkelődik be először, s csak később keríti hatalmába az idősebbeket. A fiatalok lobbanékonyak, rátartiak és vakmerőek. Hej, micsoda veszedelem volna most készülöben, ha történetesen nem lányról, hanem legényről volna szó. Egy alsóréti lány megjelenhet a keresztcsarki bálban, sőt kapós lesz, de az alsóréti legény csak akkor vetemedjen ilyesmire, ha az itteniekkel szorosabb barátságba kerül, mert enélkül aligha ússza meg szárazon a kirándulást. No, azért ne tessék mindjárt rémeket látni. Nincs már annyi verekedés, mint a boldog világban. Illetve nem pusztá divatból, szokásból verekednek a legények, hanem érdekből. Vagyis mielőtt bicskát rántanak, felméri, hogy érdemes-e. Mostanában nem az a legény, aki boldoggal, boldogtalannal kikezd, aztán ész nélkül szurkálózik és vagdalózik. Az ilyen nem sokra viszi, mert hamar törvény elé citálják, és elveszik a kedvét a duhajkodástól. Nagyon ügyelni kell arra is, hogy más kezdje a verekedést... A bicska először a másik zsebében nyilván ki... Hogy miért? Hallgassanak csak meg egy tavalyi esetet. Hajnalban, a bál végén már csak legények maradtak a kocsmában, s mulattak kegyetlenül. Két társaság volt, két nagy kerekasztal körül, a nézeteltérés abból adódott, hogy a háromtagú zenekar csak az egyik társaság kívánságát elégíthette ki. Az egyik társaság feje Rozsdás Janika volt (Rozsdás Mátyás legfiatalabb csemetéje, aki a katonáéknál szolgál), a másik társaság vezére pedig Benedek Mihály nevezetű traktorvezető, aki azóta megnősült. Mindkét fél jól fel volt szerelve bicskákkal. Mikor aztán nagyon veszedelmes lett a hangulat, azt mondta Benedek az övéinek: „Ide a bicskákat! Egyedül én rendelkezek.” Kicsit morogtak a legények, ami érthető, hiszen bicska nélkül nem lehet verekedni, de nagy tekintélye volt a vezérnek, hát engedelmeskedtek. Mikor minden bicska Benedek kezébe került, kiküldte a kis

Szivel Sándort, hogy nézze meg, megyütt-e a patról. (Ugyanis a két lovasmilicista rendszerint meg szokott érkezni a bál végére.) Bejött a kis Szivel, s intett, hogy itt állnak a ház előtt. „No fiúk — szólta Benedek —, most elotom a villanyt, s csak arra vigyázzatok, hogy senkit se szúrjanak meg, akinél pedig véletlenül maradt egy bicska, az magára vessen.” Úgy is lett. A lár-mára berobbant a két milicista. Ki kezdte? Kinél van bicska? Bizony csak Rozsdás Janiéknaál volt bicska. A milicisták fölirták a nevüket, elszedték a bicskákat, és hazaküldték a verekedőket. Csak Benedekék maradtak. Még akkor is nekik húzták a cigányok, mikor odaát az iskolában tanításra csengettek. Benda kocsmáros pedig csak arra volt kíváncsi, hová rejtették a bicskákat. De ezt csak a legvégén tudta, amikor Benedek fölfordította a kerekasztalt. Ott volt minden bicska élével beleágva az asztal alsó lapjába. „Te már nagyon érted, Mihály — mondta neki a kocsmáros —, ideje lesz megnősülni.” Benedek megnézte magának a kocsmárost, s csak annyit mondott: „Tényleg.” A következő héten megnősült.

Ilyen állapotok vannak Keresztsarkon télidőben. A földek békében pihennek a vastag hótakaró alatt, a népek pedig csak a ház tájékán tesznek-vesznek komótosan, mert hiába igyekeznének, a tél ellen nem lehet tenni. A régi petróleumszagú estékből is csak a petróleumszag hiányzik, egyébként minden olyan, mint régen volt. Az emberek itt-ott összejönnek, beszélgetnek, mindenki úgy üti agyon az időt, ahogy tudja. Van, aki a múltat emlegeti, mások a jövőt színezzetik, van, aki politizál, a világ sorsát jóslgatja, de olyan is akad, aki csak vitatkozik. Az mindegy, hogy kivel és miről, fontos a vita, az ellenkezés.

Régi ismerőseink, a tanítónő meg Pece Mihály fia, a boltos, nagy munkában vannak. Pece Mihály háza a kövesút mentén van, egészen a falu szélén. Egyszerű, fehérre meszelt épület, kicsike udvarral, kertcskével és jelentéktelenebb melléképületekkel. Az utóbbiak közé elsősorban a disznóólat, tyúkólat, a napraforgószárból összetakolt kukoricagörét, a galambdúcot és az árnyékszéket kell sorolni. Az udvar tiszta, rendezett. Ez keresztcsarki viszonylatban nem ugyanazt jelenti, mint a polgárosodó nagyközségekben, mezővárosokban. Rozsdás Mátyás például

szereket a nagy és piszkos udvart, sok jószággal, trágáival, nagy, csúnya szalmakazlakkal és sok szárkúppal, mert az ilyen udvarban mindennek ezer dinár szaga van. Pece Mihály udvara szűk, tiszta és rendezett, s ugyanezt lehet elmondani a lakásról, melyet éppen renoválnak. Az utcai szobából kihordták a öregek ódon bútorait, a konyhát újra tapasztják, meszelik, a kamrán pedig ablakot vágtak, hogy ezáltal lakható szobává léptessék elő az öreg házaspár számára. A tanítónő, akit immár Pece Sándornénak, illetve Pece Rózsának hívnak, állandóan ott lábatlankodik, ott tesz-vesz a két alkalmi kőműves körül, akik a kemencecsinálástól a tetőszegélyezésig mindenhez elsőrangúan értenek, és nagyon sokat beszélnek. A szoba ablakai a kövesútra nyílnak: a kövesúton túl már nincs semmi... illetve csak a végtelenbe sikló havas pusztá van, amit elvéve távoli fekete pontcskák tarkítanak: tanyák és fák, majd ismét tanyák és fák a végtelenségig... A lakásrendezés láza teljesen magával ragadta a tanítónőt. Mindent megsemmisít, tárgyat a mesterekkel, tervez, kombinál, egyszóval uralkodik a kicsi, mestergerendás paraszti szobában, mit sem törődve az anyós gyanakvó pislogásával, aki időnként idetotyog, megáll a szoba küszöbén, és szótlanul, melázva, kételyek között gyötrődve nézi a felfordulást. A mesterek ormóttan nagy feszítővasakkal rendkívüli buzgalommal rombolják a kemencét, a jó öreg búbot, melynek meleg kuckójában annyi hideg telet vészelt át Pece Mihály családja. Szörnyűség az ilyesmit nézni. A kemence ebben a szegény és magába zárkózott kis paraszti világban nem halott tárgy, aminek rendeltetését a szigorúan kiszámított hasznossági szempontokból határozzák meg, hanem sokkal közelebbi valami, családhoz tartozó lény, melyet a szélviharos téli esteken becézgetni szoktak még akkor is, ha kicsit elhibázták a mesterek és nem adja ki teljesen a meleget. A nagy hidegek idején a kemence kuckójában szoktak megvackolni a gyerekeknek, s itt aludt téli időben Pece bakter fia, a boltos is, erre emlékszik most az édesanya és mindenre, ami vele és szeretteivel harmincvalahány esztendőn át végbement ebben a mestergerendás szobában. Nem könnyű ezt látni. Nem könnyű látni, hogy pusztulásra ítélték a bútort, mert nincs többé szükség rá, kályhát állítanak helyébe, részben azért, mert a

kályha nem foglal el akkora helyet, mint a kemence, részben pedig azért, mert a tanítónőnek így is, úgy is ingyen tüzelő jár a községtől. Mindezt szépen sorjában megmagyarázták a mamának is, szépen meg is hallgatta a beszédet, bólintott is, hogy „jó lesz, gyerekek”, „tik tudjátok, gyerekek”, de aztán csak lelkebe költözött a nyugtalanság, nem találja helyét, hol itt áll meg, hol ott, nézi a pusztítást, csak hallgat, és ki tudja, mire emlékezik... Talán azokra a régi időkre, amikor ezt a kemencét, a búbot, vastag sárhurkákból összerakták, amikor ő kezdte el rakni a család fészket ebben a szobában, vagy talán az első pingálásra, az új bútorokra, vagy Sanyika születésére, vagy arra a szomorú éjszakára, amikor torokgyíkban meghalt hathónapos kislányát virrasztotta, vagy azokra a reszketésekre, amikor napokon át tankok és katonai tehergépkocsik haladtak a kövesúton... Ki tudja... Milyen szép, meleg, megnyugtató otthon is lehetett neki ez a szoba, és milyen távoli és mennyre idegen lett most... A falról a két ablak közül levették az egyetlen képet, a Jézus szívét, amely annyi sok esztendőn át egyetlen dísz volt a szobának és egyetlen tanúja az ő sok örömeinek, bánatának, szenvedésének... Most ott van a kép a konyhában, az almáriom tetején, és a mamának bizony nagyon rosszul esett a menyé iménti kijelentése, hogy az a kép soha többé nem kerül vissza eredeti helyére. „Ebben a szobában minden új lesz, mama — magyarázta lelkesedéssel a tanítónő —, hiszen tudja, hogy már felvettük a hitelt az új bútorra, kályhára, és mire bemeszeljük a szobát, elkészül az esküvői képünk is, azt tesszük majd a két ablak közé a falra, az ablakokban pedig virágok lesznek, szép évelő virágok, lesz egy könyvvállványunk is, a könyvvállvány fölé pedig szerzünk egy másik képet, valami szép művészi festményt, meglátja mama, milyen gyönyörű lesz...” A mama csak áll, néz, hallgat, aztán elfordul, kimegy, az edényekkel zörög, akkor megint bejön, de sem bent, sem kint nem találja helyét... Nagyon jelentéktelennek, kicsinek, parányinak érzi magát a menyé mellett, és képtelen felfogni a lakásban végbemenő változások nagyságát és jelentőségét, csak azt érzi, hogy őt végérvényesen kitérítik, kiteszítják innen, s ez fáj, mintha szívét szaggatnák, úgy sajog benne egy furcsa, különös, megmagyarázhatatlan érzés. „Tavaszra bevezetjük a villanyt is, mama — magya-

rázza a menyé, aki nagyon szeretne az öregasszony kedvében járni —, meglátja, milyen jó lesz, akkorára összegyűjtünk egy kis pénzt, és veszünk rádiót is... Ugye, milyen jó lesz, mama?!" „Nagyon jó lesz, lányom” — mondja elcsukló hangon, majd elfordul és kimegy, ki a konyhából a verandára, a verandáról az udvarra, ott aztán a galambdúc alatt hangosan felzokog, szívből és őszintén sír, mint egy kiskgyerek, akitől elvették a legkedvesebb játékát...

Pedig kár a könnyekért, mama, hiszen minden jóra fordul, az idő jó orvosság, gyógyít minden sebet, és mindig új érzésekkel gazdagítja a szívet: jön majd az unoka, kisfiú lesz vagy kislány, mindegy: először hangos sírással követeli az emlőt, aztán megtanul nevetni, vidám lesz és pajkos, lerúgdossa magáról a pelenkát, miközben parányi kacsóival hízelgően hadonászik, mert nagyon huncutok ám az ilyen kis betyárok! S oly sok mindent feledtetnek az emberrel, és oly sok mindent hoznak magukkal, hogy attól a legmakacsabb szív is megbékél... A menyének mindig újabb és újabb ötletei támadnak. „Sajnos, mama, egyelőre nincs annyi pénzünk, hogy a szobát kipadlóztassuk, de meglátja, milyen nagyszerűen pótoljuk majd a hiányt. Veszünk egy nagy műanyag szőnyeget, sötétzöldet, nagyot, hogy befördje az egész szobát, nem lesz por, nem kell mázolni, csak vizes ronggyal feltöröljük, és máris tiszta lesz... és nem is drága, mama, párezer dinárból minden kijön... Olcsó is, meg szép is lesz.” A mama ezt is meghallgatja, erre is azt mondja, hogy „jó lesz, lá-

nyom”, „te tudod, lányom”, s nézi a kemence romjait meg a buzgólkodó mestereket... A fiatalasszony is elfárad, leül, de gondolatai nem nyughatnak, a falat nézi, a szoba puszta falát, ahová valami szép képet kellene szerezni... De honnan? Diákkorában nem egyszer járt tárlatokon, sokféle képet látott, szépeket is, értelmetleneket is, olyant is, amit nem lehetett megmagyarázni, mégis tetszett, és olyant is, amit meg lehetett magyarázni, és mégsem tetszett... Sajnos azonban egyelőre szó sem lehet képről. Másra sem jut elég pénz... De vajon van-e egyetlenegy művészi kép a faluban? Vajon hány ember tudja ebben a faluban, hogy mit jelent a festészet? Irodalom? Igen, a film... a film itt van... a televízió is hoz valamit... az újság is... De elég-e ez? Mennyi kérdés! Mindre a pedagógusnak kellene válaszolnia. Ez mind a pedagógus gondja lenne. Iskolán kívüli munka? És a közöny! Ki hivatott áttörni a közönyt? Ki hivatott döntögetni az anyagi és szellemi javak közötti ellentéteket?... Mert örökké nem lesz földragasztás, kupeckodás, és a most felcseperedő fiatalok sem fojthatják örökké két liter borba a feltörő gondolatokat...

Messzire kalandoztak a gondolatok. A falut járták, a falu kérdéseit feszegették. Nyugtalan, felhevült gondolatok ezek. És termékenyek is, ha alkalmas talajba kerülnek. De aztán hirtelen meg kellett állni. Abba kellett hagyni a falu gondjainak felhánytorgatását, mert az ablakon át megpillantotta férjét, aki felhajtott kabátgallérral s nagy léptekkel sietett hazafelé a havas úttesten.

E szociográfia első részét Fekete betűs ünnep címmel közölte folyóiratunk múlt év július-augusztusi számában. Folytatásait, a Tavasz és a Nyár címűeket következő számunkban közöljük.